

Міністерство освіти і науки України
Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна
Кафедра соціально-економічної географії і регіонознавства

“ЗАТВЕРДЖУЮ”

Перший проректор

« _____ » 2016 р.

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Географія Харківської області з основами регіонознавства

(шифр і назва навчальної дисципліни)

для спеціальності _____ 6.040104 Географія _____
(шифр і назва спеціальності (тей))

спеціалізації _____
(назва спеціалізації)

факультету _____ геолого-географічного _____
(назва факультету)

Кредитно-модульна система
організації навчального процесу

Харків – 2016

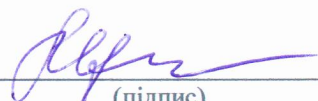
Географія Харківської області з основами регіоназнавства. Робоча програма навчальної дисципліни для студентів за напрямом підготовки «географія», спеціальністю «економічна та соціальна географія» «29» серпня, 2016. – 11 с.

Розробник: к. геогр. н., ст. викладач Є. Ю. Телебенєва

Робоча програма затверджена на засіданні кафедри соціально-економічної географії і регіоназнавства

Протокол № 1 від «29» серпня 2016 р.

Завідувач кафедрою соціально-економічної географії і регіоназнавства

«29» серпня 2016 р. (підпис) (Немець Л.М.) (прізвище та ініціали)

Схвалено методичною комісією геолого-географічного факультету

Протокол № 10 від «29» серпня 2016 р.

«29» серпня 2016 р. Голова (підпис) (Жемеров О.О.) (прізвище та ініціали)

ВСТУП

Програма навчальної дисципліни «*Географія Харківської області з основами регіоналістики*» складена відповідно до освітньо-професійної (освітньо-наукової) програми підготовки «бакалаврів географії».

Напрямок: 6.040104 – Географія.

Спеціальність: 103 Науко про Землю.

Спеціалізація: «Економічна і соціальна географія».

1. Опис навчальної дисципліни

1.1. Метою викладання навчальної дисципліни є формування у студентів знань про основи вивчення регіонального розвитку і регіональних суспільно-географічних досліджень, поновити і розширити знання про суспільно-географічне положення своєї області, історико-географічні аспекти заселення та освоєння, природно-ресурсний потенціал території, геодемографічну ситуацію, особливості розвитку і функціонування її господарства; важливим моментом у викладанні курсу є формування практичних навичок дослідження та аналізу регіонального соціально-економічного розвитку, визначення його перспектив та основ планування.

1.2. Основними завданнями вивчення дисципліни є:

- вивчення географічне положення області як передумови суспільного розвитку;
- виявлення історико-географічних особливостей заселення і розвитку території Харківщини;
- аналіз природно-ресурсного потенціалу Харківської області;
- дослідження геодемографічних особливостей області;
- вивчення виробничої і невиробничої сфер господарства Харківщини;
- дослідження зовнішньоекономічних зв'язків;
- інноваційно-інвестиційної діяльності області;
- визначення основних складових рекреаційного потенціалу;
- визначення екологічних проблем та вивчення природно-заповідного фонду області, вивчення основ регіонального розвитку, розуміння основ сталого розвитку регіону, застосування набутих знань на практиці, побудова дерева цілей та моделі регіонального розвитку Харківської області.

1.3. Кількість кредитів – 4,5.

1.4. Загальна кількість годин – 162.

1.5. Характеристика навчальної дисципліни	
<i>денна форма навчання</i>	<i>заочна форма навчання</i>
За вибором студента	
<i>Рік підготовки:</i>	
<u>3-й</u>	<u>4-й</u>
<i>Семестр</i>	
<u>6-й</u>	<u>7, 8-й</u>
<i>Лекції</i>	
<u>20 год.</u>	<u>6 год.</u>
<i>Практичні, семінарські</i>	
<u>20 год.</u>	<u>2 год.</u>
<i>Лабораторні</i>	
<u>0 год.</u>	<u>0 год.</u>
<i>Самостійна робота</i>	
<u>122 год.</u>	<u>144 год.</u>
<i>Індивідуальні завдання</i>	
<u>10 год</u>	

1.6. Заплановані результати навчання.

Студенти мають вміти:

- користуватися історико-географічними картами Харківської області і України для характеристики основних теоретичних питань теми;
- користуватися картами Харківської області з метою характеристики її природних умов і ресурсів; аналізувати природні явища та процеси на території області; вести фенологічні дослідження;
- користуватися фізико-географічними та економіко-географічними картами для характеристики особливостей народно господарчого комплексу Харківської області;
- аналізувати статистичний матеріал;
- читати та будувати діаграми та картосхеми; креслити схеми зовнішньоекономічних зв'язків; транспортних потоків товарів та сировини. Аналізувати основні етапи переходу України і Харківської області на модель сталого розвитку; складати фрагменти соціально-економічного прогнозу розвитку окремих галузей народного господарства;
- пояснювати шляхи реалізації програми переходу області на модель сталого розвитку;

- за допомогою картосхем, довідників, статистичних даних аналізувати екологічний стан довкілля і окремих його компонентів;
- складати фрагменти екологічних картосхем, пояснювати їх; на основі картографічного матеріалу робити висновки про вплив забруднення природного середовища на стан здоров'я населення;
- складати опитувальники для соціо-економіко-географічних досліджень.

2. Тематичний план навчальної дисципліни

Розділ 1. Природно-ресурсний потенціал та населення області

Тема 1. Географічне положення області як передумова суспільного розвитку. Територія Харківщини. Місце в національній економічній системі. Адміністративно-територіальний устрій. Суспільно-географічне положення Харківської області.

Тема 2. Історико-географічні аспекти заселення і розвитку території Харківщини. Господарське освоєння Слобідської України. Розвиток продуктивних сил Харківської області в XIX-XX ст. Розвиток регіону за Радянську добу. Сучасні тенденції суспільного життя Харківщини за роки незалежності та новітні тенденції на зламі століть.

Тема 3. Природно-ресурсний потенціал Харківської області. Окремі складові та значення у розвитку господарства. Основні потіння та класифікація ПРП. Структура ПРП області. Характеристика та оцінка природних умов та ресурсів області: мінеральні, земельні, водні, агрокліматичні, рекреаційні, флористичні та фауністичні.

Тема 4. Геодемографічні особливості області. Динаміка чисельності населення області за роки незалежності. Природний рух як основа демографічного відтворення області, сучасні тенденції основних демографічних процесів. Міграційний рух населення як відображення економічного розвитку регіону. Структура і склад населення області, демографічний капітал, трудовий потенціал. Особливості розселення населення Харківщини.

Розділ 2. Господарство області та особливості природокористування

Тема 5. Господарство області. Особливості та етапи формування і розвитку господарства області. Аналіз галузевої, функціональної, територіальної структури господарства області. Промисловість області: динаміка, розміщення, особливості. Галузевий аналіз: паливна промисловість, електроенергетика, металургія, машинобудування, хімічний і лісовиробничий комплекс. Виробнича структура та спеціалізація агропромислового комплексу, галузі рослинництва та тваринництва, спеціалізація та концентрація виробництва с/г продукції, харчова промисловість. Територіальна організація господарства області. Проблеми та перспективи.

Передумови формування транспортної системи регіону. Галузева, функціональна, територіальна структура транспортної системи регіону. Залізничний транспорт. Автомобільний транспорт. Авіаційний транспорт. Трубопровідний транспорт. Міський транспорт. Проблеми та перспективи розвитку транспортної системи Харківщини

Тема 6. Соціальна сфера та рекреаційний потенціал, екологічні проблеми й природно-заповідний фонд області. Соціальна сфера: склад, територіальна структура, проблеми і перспективи розвитку туристсько-рекреаційна діяльність, екологічні проблеми, природно-заповідний фонд області. Соціальний комплекс, територіальна та галузева структура: освітній, науковий, медичний комплекси; інфраструктура.

Тема 7. Зовнішньоекономічні зв'язки, інноваційно-інвестиційна діяльність. Динаміка обсягів та структура зовнішньоекономічних зв'язків Харківщини. Країни-партнери. Особливості інноваційної та інвестиційної діяльності.

Тема 8. Регіональний розвиток: теоретичні основи. Стратегія сталого розвитку Харківської області. Природні передумови. Соціальні передумови. Економічні передумови. Законодавчі передумови. Основи сталого розвитку. Стратегія СР до 2020. Тенденцій реалізації та проблеми реалізації стратегії сталого розвитку регіону. Поняття, сутність та складові регіонального розвитку. Дерево цілей регіонального розвитку. Стратегічна мета та тактичні цілі. Побудова дерева цілей Харківського регіону із урахуванням різних аспектів стратегічної мети.

4. Структура навчальної дисципліни

Назви модулів і тем	Кількість годин				Заочне відділення			
	Денне відділення				Усього			
	Усього	у тому числі			Усього	у тому числі		
		л	п	ср		л	п	ср
1	2	3	4	5	6	7	8	9
<i>Розділ 1. Природно-ресурсний потенціал та населення області</i>								
Тема 1. Географічне положення області як передумова суспільного розвитку.	18	2	1	14	18			18
Тема 2. Історико-географічні аспекти заселення і розвитку території Харківщини.	18	2	1	14	18			18
Тема 3. Природно-ресурсний потенціал Харківської області.	20	2	2	16	20	2		18

Тема 4. Геодемографічні особливості області.	20	2	2	16	18			18
<i>Разом за розділом 1</i>	<i>76</i>	<i>8</i>	<i>6</i>	<i>60</i>	<i>74</i>	<i>2</i>		<i>72</i>
<i>Розділ 2. Господарство області та особливості природокористування</i>								
Тема 5. Господарство області	36	6	6	24	22	2	2	18
Тема 6. Соціальна сфера та рекреаційний потенціал, екологічні проблеми й природно-заповідний фонд області.	20	2	2	16	18			18
Тема 7. Зовнішньоекономічні зв'язки, інноваційно-інвестиційна діяльність.	22	2	2	18	20	2		18
Тема 8. Регіональний розвиток: теоретичні основи. Стратегія сталого розвитку Харківської області.	18	2	4	14	18			18
<i>Разом за розділом 2</i>	<i>96</i>	<i>12</i>	<i>14</i>	<i>72</i>	<i>78</i>	<i>4</i>	<i>2</i>	<i>72</i>
Науково-дослідне завдання					10			10
Усього годин	162	20	20	122	162	6	2	154

4. Теми семінарських (практичних, лабораторних) занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1	Географічне положення та історичні особливості розвитку області	2
2	Природні умови та ресурси області, місце в ПРП України	2
3	Населення області: динаміка, відтворення, склад, розселення	2
4	Господарство області: ретроспективний та структурний аналіз	2
5	Провідні галузі промисловості та АПК Харківського регіону	2
6	Транспорт Харківщини	2
7	Соціальна сфера, рекреаційний потенціал, екологічні проблеми	2
8	Зовнішньоекономічні зв'язки області: Харківщина на міжнародній арені	2

9	Основи регіонального розвитку на прикладі Харківської області	2
10	Територіальна диференціація розвитку Харківської області	2
<i>Разом</i>		<i>20</i>

5. Завдання для самостійної роботи

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1	Топоніми Харківської області	2
2	Народні звичаї та обряди Слобожанщини	1
3	Визначні люди з Харківщини	1
4	Населення Харківської області (кількість населення та його динаміка, демографічна ситуація, міграції, статево-вікова, етнолінгвістична, релігійна структура населення, система розселення тощо)	6
5	Агропромисловий комплекс Харківської області	2
6	Суспільно-географічна характеристика транспортного комплексу Харківської області	2
7	Зовнішні зв'язки Харківської області (економічні, політичні, науково-технічні тощо)	2
8	Суспільно-географічна характеристика системи освіти і науки Харківської області	1
9	Суспільно-географічна характеристика комплексу культури Харківської області	1
10	Суспільно-географічна характеристика системи охорони здоров'я Харківської області	1
11	Розвиток області в умовах Євро-2012	2
12	Єврорегіон «Слобожанщина»	2
13	Рекреаційні ресурси Харківської області	1
	Науково-дослідне завдання	10
	<i>Разом</i>	<i>34</i>

6. Індивідуальні завдання

(контрольна робота для студентів заочного відділення)

1. Місце Харківського регіону в соціально-економічному розвитку України.
2. Природно-ресурсний потенціал Харківського регіону.
3. Геодемографічна ситуація Харківської області.
4. Заселення регіону та сучасна система розселення Харківської області.
5. Ретроспективний аналіз становлення та розвитку господарства Харківського регіону.
6. Загальна характеристика електроенергетики Харківського регіону.

7. Загальна характеристика металургійного комплексу Харківського регіону.

8. Загальна характеристика машинобудівного комплексу Харківського регіону.

9. Загальна характеристика хімічного та нафтохімічного комплексу, фармацевтичної, медичної та мікробіологічної промисловості Харківського регіону.

10. Загальна характеристика лісової та деревообробної промисловості, промисловості будівельних матеріалів; легкої промисловості та поліграфічної промисловості Харківського регіону.

11. Характеристика харчової промисловості Харківського регіону.

12. Агропромисловий комплекс Харківського регіону.

13. Характеристика житлово-комунального господарства та побутового. обслуговування, торгівельної інфраструктури Харківського регіону.

14. Характеристика освіти і науки, культурного комплексу, медичної сфери, спортивної та рекреаційної інфраструктури Харківського регіону.

15. Транспорт Харківського регіону.

16. Експортно-імпортний потенціал та особливості інвестиційної діяльності Харківської області.

7. Методи контролю

- Усне опитування (індивідуальне, комбіноване, фронтальне);
- Перевірка практичних робіт;
- Тестове опитування та письмовий контроль;

8. Схема нарахування балів

Поточне тестування та самостійна робота										ПК	Σ	
Розділ 1 (25б)				Розділ 2 (35б)					Σ			
T1	T2	T3	КР	T4	T5	T6	T7	КР				
5	5	5	10	5	5	5	5	5	10	60	40	100

T1, T2 ... T7 – назви тем і розділів
(П)К – (підсумковий) контроль

Шкала оцінювання

Сума балів за всі види навчальної діяльності протягом семестру	Оцінка за національною шкалою	
	для екзамену	для заліку
90 – 100	відмінно	

70-89	добре	Зараховано
50-69	задовільно	
1-49	незадовільно	не зараховано

9. Рекомендована література

Сегіда К. Ю., Редін В. І., Чабань М. Т. Географія Харківської області: навчально-методичний комплекс для самостійної роботи студентів, які навчаються за напрямом підготовки «Географія», зі спеціальності «Економічна та соціальна географія». – Харків, 2012. – 56 с.

Сегіда К. Ю., Редін В. И., Телебенева Е. Ю. География Харьковской области: учебно-методический комплекс для самостоятельной работы студентов, обучающихся по направлению «География», по специальности «Экономическая и социальная география». - Харьков, 2014. - 59 с.

Основна література

1. Атлас. Харківська область: Моя мала Батьківщина / Ред. Т. В. Погурельська. – К.: ТОВ «Мапа», 2000. – 20 с.
2. Гильборг Р. Г. География родного края. Харьковская область: Учебн. пособие для учащихся сред. шк. - Х., 1999.
3. Голиков А. П. Размещение производительных сил и регионалистика: Учебное пособие / Голиков А. П., Дейнека А. Г., Казакова Н. А. – Харків: «Олант», 2005 – 319 с.
4. Екологічна ситуація в Харківській області (по матеріалам національної доповіді про стан навколишнього природного середовища в Харківській області в 1999 р.). - Х., 2000.
5. Екологія Харківщини: стан, проблеми, перспективи / Тези доповідей науково-практичної конференції. - Х., 2000.
6. Садкіна В. І. Географія рідного краю. Харківська область. 5 клас: Навчальний посібник. -Х., 1999.
7. Фізична географія Харківської області: Навч. посібник / За ред. О.О. Жемерова. - Х., 1993.
8. Харківська область: Природа населення господарство. – 2-е вид. перероб. та доп./ А. П. Голиков, О. Л. Сидоренко та ін. / Під ред. А. П. Голикова, О. Л. Сидоренка. – Харків: «Бізнес Інформ», 1997 – 288 с. – (Серія: Регіони України).
9. Харьковская область: Природа, население, хозяйство / Под ред. А. П. Голикова, А. Л. Сидоренко. - Х., 1997.
10. Шульженко Л. С. Географія Слобідського краю: Регіональний підручн. для 5 кл. загальноосвітньої школи / За ред. чл.-кор. АПН України О. Л. Сидоренка. - Х.: Ранок, 1999.

Допоміжна література

1. Алаев Э. Б. Социально-экономическая география: Понятийно-терминологический словарь. – М.: Мысль, 1983.
2. Голіков А. П., Олійник Я. Б., Степаненко А. В. Вступ до економічної і соціальної географії: Підручник. – К.: Либідь, 1997 – 306 с.
3. Іщук С. І. Розміщення продуктивних сил і регіональна економіка: Навчальний посібник / Іщук С. І. – К.: Видавець Паливода А. В., 2006 – 283 с.
4. Розміщення продуктивних сил: Навчальний посібник / За ред. В. В. Ковалевського О. Л. Михайлюк, В. Ф. Семенова. – К.: Либідь, 1996. – с. 369-386.
5. Розміщення продуктивних сил: Підручник / За ред. Є. П. Качана. – К.: Вища школа, 1998. – с. 191-208.
6. Топчієв О. Г. Суспільно-географічні дослідження: методологія, методи, методики: Навчальний посібник. – Одеса: Астропринт, 2005. – 632 с.

10. Посилання на інформаційні ресурси в Інтернеті, відео-лекції, інше методичне забезпечення

7. Головне управління статистики в Харківській області – http://uprstat.kharkov.net/ua/stat/stat_inf/demograf.html
8. Інформаційний портал – <http://www.all.kharkov.ua>
9. Харківська обласна державна адміністрація – офіційний сайт – <http://www.kharkivoda.gov.ua/>